

URYÂNÎ OSMAN EFENDİ

(ö. 1168/1755)

Osmanlı âlimi.

Halep'te doğdu, Uryânî lakabıyla meşhur olup babasının adı Abdullah'tır. Medrese öğrenimini Kilis'te tamamladıktan sonra özel bir davetle İstanbul'a gitti. Derin bilgisi, güzel ahlakı ve takvâsıyla burada çok ilgi gördü, öğretimde tercih edilen bir hoca oldu, kısa sürede çevresinde kalabalık bir talebe grubu oluştu ve bunların birçoğuna icâzet verdi. İstanbul'da kaldığı müddet içinde çeşitli eserler yazdı. Daha sonra gittiği Medine'de sekiz yıl yaşadı ve orada vefat ederek Hz. Osman'ın mezarının yakınına defnedildi. Muhammed ve Mustafa adlarında iki oğlu vardı. Uryânî Osman Efendi, tâvîzsiz bir Hanefî ve Mâtürîdî âlimi olup daha çok kelâm, fıkıh ve Arap edebiyatı alanlarında eserler kaleme almıştır (*Hayrû'l-kalâ'id*, nâşirin takdim yazısı, s. 1).

Eserleri. 1. Hayrû'l-kalâ'id fi şerhi Cevâhiri'l-akâ'id. Hızır Bey'in kelâma dair *el-Kaşîdetü'n-nûniyye*'sinin şerhidir (İstanbul 1301). Bazı kaynaklarda adı *Bahrû'l-kalâ'id fi şerhi'l-akâ'id* diye geçmektedir (*İzâhu'l-meknûn*, I, 165).

Kahire, Medine, İstanbul ve Anadolu'nun değişik şehirlerindeki kütüphanelerde kayıtlı nüshalarından çok meşhur olduğu anlaşılan eserin sadece İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde onu aşkın nüshası mevcuttur (meselâ bk. AY, nr. 97, 2473, 2677). Müellif hattı nüshası Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (nr. 2194). *Hayrû'l-kalâ'id Şerif Paşazâde Mehmed Esad Muhammed Esed b. Muhammed* (İÜ Ktp., TY, nr. 4386) ve *Abbas Fevzi* (İÜ Ktp., TY, nr. 4665) tarafından *Hayrû'l-kalâ'id fi şerhi Cevâhiri'l-akâid ve tercemetüh* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir. Bazı kaynaklarda eserin *es-Sevâdü'l-a'zam* diye bilindiği kaydedilmekte ve kapak sayfasında *Şerhu'l-Kaşîdetü'n-nûniyye li-'Osmân el-'Uryânî el-müsemnâ Kitâbü's-Sevâdi'l-a'zam* başlığının yer aldığı bir eser basılmış bulunmaktadır (İstanbul 1309). Ancak yapılan karşılaştırmada söz konusu eserin *el-Kaşîdetü'n-nûniyye* şerhiyle ilgisinin bulunmadığı ve iç kapakta da yazıldığı üzere Hakîm es-Semerikandî'ye ait *es-Sevâdü'l-a'zam* adlı risâle olduğu tesbit edilmiştir. Muhammed Hafîl el-Murâdî, Anadolu'da bulunurken Uryânî Osman Efendi'nin *Şerhu'l-Kaşîdetü'n-nûniyye* ve *Şerhu'l-Hemziyye* gibi bazı eserlerini mütalaa ettiğini belirtmektedir (*Sil-*

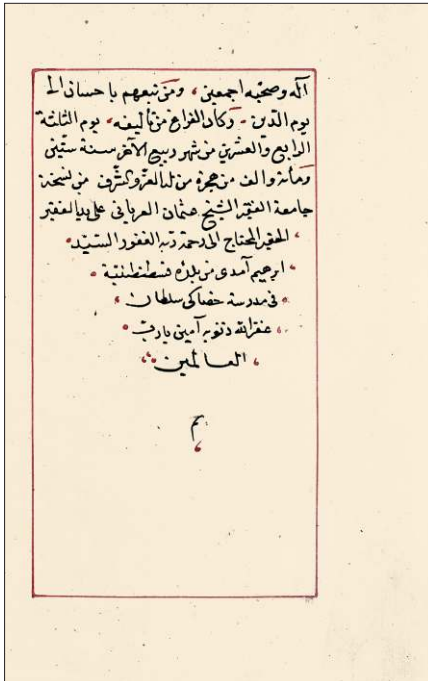
kü'd-dürer, III, 160). **2. Mirşâdü'l-murâd fi şerhi tahmisi Bânet Su'âd.** Kâ'b b. Züheyr'in meşhur kasidesinin şerhi olup çeşitli kütüphanelerde nüshaları mevcuttur (meselâ bk. İÜ Ktp., AY, nr. 2577, 2677; Dârü'l-kütübî'l-Kutriyye, nr. 1129; Ârif Hikmet Ktp., nr. 28/243). **3. Şerhu'l-Kaşîdetü'l-hemziyye fi'l-medhi'n-nebeviyye.** *Kaşîdetü'l-bürde* müellifi Muhammed b. Saîd el-Bûsîrî'nin 455 beyitlik diğer ünlü kasidesine yazılan şerhtir. Bağdatlı İsmâil Paşa'nın bu eseri İbn Hacer el-Heytemî'nin *el-Kaşîdetü'l-hemziyye*'sinin şerhi olarak kaydetmesi (*Hediyyetü'l-ârifin*, I, 658) doğru değildir. Zira İbn Hacer, kasidenin müellifi olmayıp Bûsîrî'nin kasidesine *el-Minehu'l-Mekkiyye fi şerhi'l-Hemziyye* adıyla bir şerh yazmıştır (bk. *DîA*, XIX, 533; XXIV, 569). **4. Şerhu Kaşîdeti İbn Kađib el-Bân.** Abdullah b. Muhammed Hicâzî'nin Hz. Peygamber için yazdığı kasideye şerhtir (İÜ Ktp., AY, nr. 1517). **5. el-Kâşif li-ed'iyeti'n-nebiyyi'l-ekrem fi şerhi'l-Hizbi'l-a'zam.** Bağdatlı İsmâil Paşa tarafından bu adla kaydedilen eser (*Hediyyetü'l-ârifin*, I, 658) Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshasında (Âşir Efendi, nr. 269) *Şerhu'l-Hizbi'l-a'zam ve'l-virdi'l-efham* diye adlandırılmış olup Ali el-Kârî'ye ait eserin şerhidir. Ayrıca değişik kütüphanelerde yer alan *er-Remzü'l-kâmil fi şerhi'd-du'â'i's-şâmil* adlı risâle de (meselâ bk. Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 57, 1155; Hasan Hüsnü Paşa, nr. 637; Nuruosmaniye Ktp., nr. 2885) aynı eser olmalıdır. **6. Zübdetü'l-kırâ fi şerhi Ümmi'l-kurâ fi meğhi hayri'l-beriyeye** (Süleymaniye Ktp., Hasan Hüsnü Paşa, nr. 909). Mekke'nin faziletine dairdir.

Uryânî Osman Efendi'nin İmam Birgivi'nin *el-'Avâmilü'l-mi'e*'sinin üzerine *Şerhu'l-'Avâmil* ile *Şerhu'l-Elfiyye* ve *Şerhu'l-Hicâziyye* adlı risâleleri de bulunmaktadır. Osman Efendi'nin bunların dışında başka eserlerinin de olduğu, ancak bunların çoğunun oğlu Mustafa Efendi'nin (Serkîs, II, 1322) veya diğer oğlu Muhammed'in (*Osmanlı Müellifleri*, I, 367) evinde muhafaza edilirken İstanbul'da çıkan meşhur Çarşamba yangınında yandığı kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Uryânî Osman Efendi, *Hayrû'l-kalâ'id fi Şerhi Cevâhiri'l-akâ'id*, İstanbul 1298, neşredenin takdim yazısı, s. 1; *Keşfü'z-żunûn*, II, 1349; Murâdî, *Silkü'd-dürer*, III, 160; *Fihristü'l-Kütübhaneti'l-Hidüviyye*, II, 199-200; *Osmanlı Müellifleri*, I, 367; *Serkîs*, *Mu'cem*, II, 1322; *İzâhu'l-meknûn*, I, 165; *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 658; *Kehhâle*, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, VI, 260; *Cezzâr*, *Medâhilü'l-mü'ellifin*, II, 1004; *Mu'cemü'l-mahjûtâtü'l-mevcûde*

Uryânî Osman Efendi'nin *Hayrû'l-kalâ'id fi şerhi Cevâhiri'l-akâ'id* adlı eserinin müellif hattı nüshasının ilk ve son sayfaları (Nuruosmaniye Ktp., nr. 2194)

fî mektebâti İstânbûl ve Ânâtüli (haz. Ali Rıza Karabulut), [baskı yeri ve tarihi yok], II, 876; Hüseyin b. Kâsım M. en-Nuaymî – Hamza b. Hüseyin b. Kâsım en-Nuaymî, *İstidrâkât ‘alâ târihi’t-türâsi’l-‘Arabî*, Cidde 1422, VII, 88; Abdullah Muhammed el-Habeşi, *Câmi’u’s-şûrûh ve’l-havâşi*, Ebüzabi 1425/2004, I, 389; Cengiz Kallek, “İbn Hacer el-Heytemî”, *D/Â*, XIX, 533; Mahmut Kaya, “el-Kasîdetü’l-Hemziyye”, *a.e.*, XXIV, 569.

İLYAS ÇELEBİ

USEYMİN, Muhammed b. Sâlih

(محمد بن صالح العثيمين)

Ebû Abdillâh Muhammed
b. Sâlih b. Muhammed b. Süleymân
el-Useymin et-Temîmî
(1929-2001)

Suudi Arabistanlı Selefi âlimi.

9 Mart 1929’da Necid bölgesindeki Kasım vilâyetine bağlı Uneyze şehrinde doğdu. Temîm kabilesine mensuptur. Adı Osman olan dördüncü dedesine Useymîn (Osmanlık) denildiği için aile bu adı almıştır. Küçük yaşta anne tarafından dedesi Abdurrahman b. Süleyman ed-Dâmiğ’in yanında Kur’an’ı ezberledi. Uneyze’de bazı medreselerdeki hocalardan ders aldı. Abdurrahman b. Nâsir es-Sa’dî’nin talebesi ve daha sonra Uneyze kadısı olan Muhammed b. Abdülazîz el-Mutavvi’den akaid, fıkıh, nahiv, sarf; Kadı Abdurrahman b. Ali b. Üdân’dan fıkıh ve ferâiz; Abdürrezzâk Affî’den Arap dili ve edebiyatı okudu. Buradaki asıl hocası on altı yıl boyunca kendisinden akaid, tefsir, hadis, fıkıh gibi dersler aldığı Abdurrahman b. Nâsir es-Sa’dî’dir. Riyad’da 1952’de açılan lise seviyesindeki el-Ma’hedü’l-ilmî’yi 1954’te bitirdi, ardından döndüğü Uneyze’de aynı adı taşıyan okulda müderrisliğe başladı, bir taraftan da Sa’dî’nin derslerine devam etti. Bu arada İmam Muhammed b. Suûd Üniversitesi Şeriat Fakültesi’nden mezun oldu (1957). Riyad’da iken *Şahîh-i Buḥârî*’yi ve bazı fıkıh kitapları ile İbn Teymiyye’nin eserlerini okuduğu Abdülazîz b. Bâz, Muhammed Emîn b. Muhammed Muhtâr eş-Şinkitî, aynı zamanda Sa’dî’nin talebesi olan Ali b. Muhammed es-Sâlihî, Abdülazîz b. Nâsir b. Reşid ve Abdurrahman el-İfrîkî de hocalarındandır.

İlk ders halkasını 1951’de oluşturan Useymîn, hocası Sa’dî’nin 1956’da vefatının ardından imamlığını üstlendiği Uneyze’deki el-Câmiu’l-kebir’de yaklaşık elli yıl boyunca derslerini devam ettirdi. 1985 yılına kadar on kişiyi aşmayan talebe grubuna ders verirken öğrenci sayısı giderek arttı, bazı cami derslerine 600 kişi katılı-

yordu. Bu derslere Kasım bölgesinden, çeşitli ülkelerden üniversite öğretim üyeleri ve öğrencileri, memurlar, diğer okul talebeleri gibi farklı seviyede gruplar katıldı. Uneyze’deki camiden başka 1972’den itibaren ramazan ve hac aylarında, yaz tatilinde Mekke’de ders okuttu. Bantlara kaydedilen bu derslerin ayrıca pek çok kişi faydalandı. Bunun yanında 1954-1978 yıllarında Uneyze’de el-Ma’hedü’l-ilmî’de, 1978’den vefatına kadar Kasım’da İmam Muhammed b. Suûd İslâm Üniversitesi Şeriat ve Usûlüddin Fakültesi’nde ders verdi, doçent unvanını aldı ve akide bölümü başkanlığına getirildi. İmam Muhammed b. Suûd Üniversitesi’ne bağlı el-Ma’hedü’l-ilmî okullarının program komisyonlarında yer aldı, bazı ders kitaplarını yazdı.

Kendisine teklif edilen kadılık görevini kabul etmeyen Useymîn, 1987’den vefatına kadar Suudi Arabistan Yüksek Âlimler Heyeti’nde üye olarak bulundu. 1985’te kuruluşundan itibaren yine ölümüne kadar Uneyze’de Kur’an-ı Kerim Hâfızlığı Cemiyeti’nin başkanlığını yaptı; el-Câmiü’l-kebir’de hocası Sa’dî’nin vefatından itibaren Kasım 2000 tarihine kadar cuma hutbelerini okudu. Radyo programlarında sorulara cevap verdi, “Ahkâmün mine’l-Kur’âni’l-Kerîm” adlı programı yürüttü. 1994’te Uluslararası Kral Faysal İslâm’a Hizmet ödülünü aldı. Kral Hâlid b. Abdülazîz tarafından kendisine bağışlanan bir apartmanı o da öğrencileri için yurt olarak vakfetti. 10 Ocak 2001 tarihinde Cidde’de vefat eden Useymîn, cenaze namazı Mescid-i Harâm’da kıldıktan sonra Makberetü’l-adl’de hocası Abdülazîz b. Bâz’ın yanına defnedildi.

Useymîn, Hanbelî-Selefi ekolüne mensup olmakla birlikte fıkıhta Hanbelî mezhebine ve İbn Teymiyye’ye birçok konuda muhalefet etmiştir. Gösterişe önem vermemesi, güzel ahlâkı, hayır işlerine katkısı, geniş kitlelere ders ve fetvalarıyla ulaşması, gerek derslerinde gerek ihtiyaçlarını

Muhammed
b. Sâlih
el-Useymin

karşılama sırasında öğrencilerine gösterdiği ilgi sebebiyle yöneticiler, halk ve ilim çevreleri tarafından sevilmiş ve takdir edilmiştir. Günümüz Selefilik’inde hocası Abdülazîz b. Bâz ile birlikte önemli bir yere sahiptir. Öte yandan yöneticilere olan yakınlığı, sosyal ve siyasal konularda resmî makamları destekleyen fetvaları dolayısıyla çeşitli gruplar tarafından eleştirilere mâruz kalmıştır. Useymîn’in hayatı ve görüşleri hakkında birçok kitap ve makale yazılmış (bk. bibl.), uzun süre ders verdiği Kasım Üniversitesi’nde düzenlenen bir sempozyumda ilmî hayatı ele alınmıştır (“Nedvetü cühûdi’s-Şeyh Muhammed b. Şâlih el-Useymin el-İlmîyye”, *Câmiatü’l-Kasîm külliyyetü’s-şerîa ve’l-dirâsâti’l-İslâmiyye*, 6-7/11/1432; tebliğler için bk. <http://www.csi.qu.edu.sa/Collegeevents/othaimen/Pages/default.aspx> [son erişim 10 Mart 2015]).

Eserleri. Useymîn’in eserlerinin çoğu, Takiyyüddin İbn Teymiyye ve Muhammed b. Abdülvehhâb’ın anlayışına uygun biçimde Selefiyye akaidi ve Hanbelî-Selefi çerçevesinde fıkıhla ilgili risâleler olup *Mecmû’u fetâvâ* adıyla bir araya getirilmiştir. Bunların ekserisi yabancı dillere çevrilmiş, ayrıca bant vb. yollarla kayıt altına alınan dersleri 6000 saate ulaşmıştır. Bir kısım eserlerini kendi telif etmiş, büyük bir kısmını ise öğrencileri yazıp kendisi tashih etmiş, bazıları da tashih görmeden basılmıştır. eş-Şeyh Muhammed b. Sâlih el-Useymin Hayır Müessesesi, Useymîn’in öğrencilerinden meydana gelen komisyonlar kurarak bu eserlerin düzgün biçimde basılmasını sağlamaya çalışmaktadır. 130 civarındaki eserinin çoğu basılmıştır, bazıları ise yayıma hazırlanmaktadır. Ayrıca eserlerine internet üzerinden ulaşılabilir (www.ibnothaimen.com, son erişim 10 Mart 2015). Bazı çalışmaları şunlardır: *Mecmû’u fetâvâ ve resâ’ili’s-Şeyh Muhammed b. Şâlih el-Useymin* (der. Fehd b. Nâsir es-Süleyman, I-XXIX, Riyad 1413-1431; bütün eserlerinin derlenmesine izin veren Useymîn’in risâlelerini başkaları da bir araya getirmeye çalışmış [meselâ *Fetâva’s-Şeyh Muhammed b. Şâlih el-Useymin*, der. Eşref İbn Abdürrahîm, Riyad 1991], ancak bunların içinde en geniş Fehd b. Nâsir’in derlemesi olmuştur), *Fetḥu Rabbi’l-beriyeye bi-telḥîşil-Ḥameviyye* (Riyad 1380, 1404; nşr. Ebû Muhammed Eşref b. Abdülmaksûd, Riyad 1416/1995, *el-Kavâ’idü’t-tayyibât fi’l-esmâ’ ve’s-şifât* içinde, s. 94-197; İbn Teymiyye’nin akaidle ilgili eserinin özetidir, dinî liselerde ders kitabı